

Demografie dwingt tot herbezinning

Het ziet ernaar uit dat we in het najaar nog een hoop beroering krijgen in Den Haag. De overheidsfinanciën zijn uit het lood geslagen en zo iets kan alleen gerepareerd worden door de tering weer naar de nering te zetten. Dat betekent dus: terugdringen van overheidsuitgaven of meer belasting betalen. Dat zijn maatregelen die, om het zacht uit te drukken, de populariteit van de zittende regeerders niet bevorderen.

Er hangt een donkere wolk over onze westerse samenlevingen, die wij gedurende jaren bekwaam hebben genegeerd, maar die zich nu niet langer laat ignoreren: de vergrijzing. In eerste instantie gaat het om meer ouderen en minder jongeren, maar in tweede instantie gaat het ook om krimpende bevolkingen, dalende arbeidsproductiviteit en krimpende productie. Tegen deze horizon moeten we ook het AOW-vraagstuk bekijken dat nu tot verhitte taferelen lijkt te leiden.

Er lijkt geen ontkomen aan. De inkomsten en uitgaven ingevolge AOW, WAO, Wajong, WIA en WAZ zijn sterk demografisch bepaald. De regelingen zijn opgezet in tijden van gunstige demografische verhoudingen, toen ze naar verhouding weinig kostten of men in ieder geval nog uitging van soms ongefundeerd optimistische verwachtingen in deze, maar ze hangen nu als molenstenen om onze nek. Bovendien zijn veel van die regelingen door het individu nog uit te buiten, zoals bijvoorbeeld de WAO, waardoor voorspellingen die geen rekening houden met dit menselijk gedrag keer op keer te laag uitkomen. Zijn die regelingen onbetaalbaar in strikte zin, zoals zo vaak beweerd wordt? In strikte zin is dat natuurlijk niet waar, het zou best kunnen, maar dat impliceert wel een sterke versobering van het welvaartspeil van diegenen die die premies moeten opbrengen, en het is daar dat hem de schoen wringt. Deze arrangementen der sociale zekerheid dienen te worden aangepast aan de moderne tijd. En dat geldt niet alleen voor de AOW, maar voor alle arrangementen, inclusief subsidies aan sportclubs of leeszalen. Daarbij zullen alle bevolkingsdelen bittere pillen moeten slikken. Het lijdt geen twijfel dat daarbij de rijkere meer gevraagd zal moeten worden dan de armeren, maar het lijkt toch wel onafwendbaar dat ook de armeren in onze samenleving niet buiten schot kunnen blijven.

Zoals ook Heeringa en Bovenberg (2009) onlangs in dit blad betoogden, valt er veel voor te zeggen om de AOW-gerechtigde leeftijd geleidelijk te laten stijgen. Ik zou dit echter meer willen differentiëren naar arbeidshistorie. Het gaat hierbij om de vraag hoe lang men gewerkt heeft en hoe zwaar dat werk was. Zo

lijkt het te verdedigen dat iedereen na gemiddeld 45 jaar mag gaan uitrusten, maar dat voor fysiek zware arbeid wordt gecorrigeerd. Anderzijds lijkt er veel voor te zeggen dat bijvoorbeeld hoofdarbeiders zoals leden van de Raad van State of rechters wat langer doorgaan. Hetzelfde zou kunnen gelden voor de president van De Nederlandsche Bank.

Men moet echter ook realistisch blijven. De ophoging van de AOW-leeftijd zal in de praktijk worden gekoppeld aan een verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd bij de aanvullende pensioenen, en ook daar zal het leiden tot dalende pensioenpremies. Maar hoe houden we al die krasse knarren aan het werk? Daarvoor zijn ook werkgevers nodig die die mensen hun salaris willen blijven uitbetalen. Hier wordt de afweging gemaakt of de senioren hun loon nog waard zijn, en die afweging zal vaak negatief uitvallen. Het lijkt mij dat een ophoging van de AOW-leeftijd, hoe reëel ook in een samenleving waar iedereen moet werken in het zweet zijns aanschijns, alleen maar zal slagen, wanneer ook salarissen, of zuiverder de bruto-loonkosten, van verouderende werknemers verlaagd kunnen worden in verhouding tot hun dalende productiviteit. Demotie dus... Ik heb daar met het zicht op de toekomstige ontwikkelingen, overigens met weinig succes, al voor gepleit in de vroege jaren negentig (WRR, 1993). Tevens lijkt het verstandig en zelfs op korte termijn onontkoombaar het hele stelsel van verdelingsarrangementen en subsidies te herijken in het licht van de veranderde demografische verhoudingen en de veranderde inkomensverhoudingen. De komende SER-discussie over de AOW zal slechts een voorspel blijken voor veel dieper ingrijpende structurele discussies over hoe de moderne welvaartsstaat kan worden behouden in een context van een fundamenteel veranderende omgeving.

LITERATUUR

Heeringa, W. en A. Bovenberg (2009) *Langer leven, later AOW*. ESB, 94(4566), 500-503.

WRR (1993) *Ouderen voor ouderen: demografische ontwikkelingen en beleid*. Den Haag: Sdu.